شوێنی سارد
ڕێگەخۆشکەرە بۆ باوەڵی

د.فەرەیدون عەبدولستار*

بەشێوەیەکی گشت ئەندامەکانی لەش گرنگن و پێویستن بۆ بەردەوامی ژیانی زیندەوەران و بەهاریکاری یەکتر دەتوانن چالاکییەکان ئەنجامبدەن و هەر کەموکوڕیەك لەئەندامێك لەئەندامەکانی لەش کاردەکاتە سەر بەشەکانی دیکەو وادەکات لەش بەشێوەیەکی فسیۆلۆژی کارنەکات، بەمەش بێگومان چالاکی زیندەوەران کەمدەبێتەوە و بەرە بەرە گەشەیان دوا دەکەوێت و بەرهەمیان دێتە خوارەوە.

جومگەکان Joints بەشێکی سەرەکی لەشی زیندەوەرانن و هەر لەڕێگەی جومگەکانەوە بەشێوەیەکی سروشتی دەجوڵێنەوەو ڕادەکەن و هەڵدەستن و دادەنیشن و یاری دەکەن و لەناوچەیەکەوە بۆ ناوچەیەکی دیکە کۆچ دەکەن و هەر کێشەیەك کە تووشی جومگەکان ببێت دەبێتەهۆی پەکخستنی جوڵەیان و چالاکییەکانیان، باوترین نەخۆشیش کەتووشی جومگەکان دێن باوەڵییە کە خاوەن ئاژەڵەکان بەدەستییەوە دەناڵێنن بەوەی کە ڕێگرە لەبەردەم گەشەکردنی ئاژەڵداری لەکوردستان و لەئەنجامدا نێگەتیڤانە کاردەکاتەسەر ئابووری وڵات.

لەکوردەواریدا و لەنێوخاوەن ئاژەڵەکاندا بەهەوکردنی جومگەکان لەئاژەڵە جۆربەجۆرەکاندا دەوترێت باوەڵی و لەسەرچاوەکانی پزیشکی ڤێتێرنەری پێی دەوترێت Arthritis.

لەڕووی زانستییەوە باوەڵی بریتییە لەهەوکردنی جومگەکان کە هەوکردنی پەردەی جومگەکان Synovial membrane و ڕووە جومگەییەکان Articular surfaces دەگرێتەوە ئەمەش بەهۆی هۆکارێکی نەخۆشخەرەوە ڕوودەدات.

ئاژەڵەکان بەشێوەیەکی گشتی تووشی باوەڵی دەبن و بەپێی سەرچاوەکان ئاژەڵە تەمەن بچوکەکان وەك کار و بەرخ و گوێرەکە زیاتر هەستیارترن بۆ تووشبوون بەباوەڵی و ڕوونتر نیشانەکانی وەك شەلین و ئاوسان و گەورەبوونی جومگەی تووشبوونیان لەسەر دەردەکەوێت.

هەوکردنی جومگەکان Septic Arthritis بەهۆی گەیشتنی میکرۆب بەجومگەکان ڕوودەدات و لەئەنجامدا تووشبوونی هەوکردن و نیشانەکانی تێدا دەردەکەوێت، بەکتریا جۆربەجۆرەکان زۆرجار لەڕێی خوێنەوە دەگەنە جومگەکان یان بەهۆی زەبرێکەوە Traumatic Arthritis کە دەبێتە هۆی برینداربوونی جومگەو چوونە ژوورەوەی بەکتریاکە یان لەئەنجامی نەشتەرگەریەوە جومگەکان تووشدەبن.

بەپێی سەرچاوەکان لەدوای هەشت سەعات لەهێرش بردن و تووشبوون بەبەکتریای Staphylo

coccus aureus نیشـــانەکانی باوەڵی دەردەکەوێت.

ئەسـپ بەشـێوەیەکی گشـتی لەئاژەڵەکانی دیکە هەسـتیارترە بۆ تووشـبوون بەهەوکردنی جومگەکان هەروەهـا ئاژەڵە تەمـەن بچوکەکان لەگـەورەکان زیاتـر بۆیـان هەیـە تووشبن.

نیشـانەکانی باوەڵی لەئەنجامی هەوکردنـی پـەردەی جومگـەکان دەردەکەوێت و دەبێتەهۆی شەلینی ئاژەڵەکـە Lameness لەئەنجامی ئازارێکی تیژ لەجومگەی تووشبووی ئاژەڵەکەدا روودەدات بەشـێوەیەك ناتوانێت ئەو پەلەی کە تووشـبووە بخاتـە سـەر زەوی و لەکاتـی دەسـت لێداندا لەلایەن پزیشـکانی ڤێتێرنەرییەوە هەسـت بەئاوسان و گەرمی دەکرێت.

جومگەی هەوکردوو دەئاوسێت و گەورە دەبێـت و قەبارەکەی بەپێی پلەی توندی نەخۆشییەکە دەگۆرێت.

بەپێی سەرچاوەکان دەرکەوتووە لەکاتـی تووشـبوون بەهەوکردنـی جومگە شـلەی جومگەکان برەکەی زیـاددەکات و ژمـارەی خرۆکـە سـپییەکان بەشـێوەیەکی گشتی و بەتایبەتی نیوتروفیل Neutrophils زیاددەکات.

هەندێجار ئاژەڵی تووشبوو پلەی گەرمی لەشی بەرز دەبێتەوەو لەلەوەڕ دەکەوێت و کێشی لەشی دادەبەزێت و بەرە بەرە لەرو لاواز دەبێت و تووشی ژەهراوییبوونی خوێن دەبێت ئەمجۆرە هەوکردنـە زیاتـر لەجومگەکانـی پاشـووی ئەسـپ Stifle Joint و جومگـەی ئەژنـۆ Knee Joint و Hock Joint دەبێت .

بەمەبەسـتی چارەسـەرکردنی نەخۆشـی باوەڵـی لەئاژەڵەکانـدا پێویستە خاوەن ئاژەڵەکان رەچاوی ئەم خاڵانەی خوارەوە بکەن:

یەکەم: هێشتنەوەی ئەو ئاژەڵانەی کە باوەڵیان هەیە لەشـوێنەکانیانداو پێدانی ئالیکی پێویست.

دووەم: پێویسـتە شـوێنی بەخێوکردنی ئاژەڵـەکان بەتایبەتی تەمەن بچوکەکان لەبار بێت و گونجاو بێت لەگەڵ ژمارەیان و زەوی ژێریان رەق و سـارد نەبێـت و بەتایبەتـی لەوەرزی زسـتاندا، بەڵکو پێویستە زەوییەکە داپۆشـرێت و پلەی گەرمی گونجاو بێت، چونکە رەقی و ساردی زەوی ژێریـان رێگە خۆشـکەرە بۆ تووشـبوون بەباوەڵـی بەتایبەتـی لەئاژەڵە تەمەن بچوکەکان.

سێیەم: بەکارهێنانی ئەنتیبایۆتیك Antibiotics پێویسـتە لـەدوای پشکنینی هەستیارێتی Sensitivity test بێـت بـۆ دەستنیشـانکردنی گونجاوتریـن و کاریگەرترین جۆریان کە لەدژی هۆکارە نەخۆشـخەرەکان کاربکات و دەرکەوتووە بەمشـێوەیە ئەنجامی باشی لێدەکەوێتەوە.

چـوارەم: بەکارهێنانـی گەرمی جێگەیـی Local applications of heat ئەمشـێوە چارەسـەرە بەرێگەیەکی ئاسـان و باو دادەنرێت بەدانانی ئاوی گەرم لەسەر جومگەی تووشـبوو و ئاوسـاوی جومگـەی تووشـبوو کەمدەکاتەوە شانبەشانی بەکارهێنانی ئەنتیبایۆتیکەکان.

وەك پزیشکێکی ڤێتێرنەری زۆرجار ئامۆژگـاری خـاوەن ئاژەڵم کردووە بەمەبەستی جێبەجێکردنی ئەمشێوە چارەسـەرە کـە کاریگەرییەکـی بەرچاوی هەیە لەسەر چاکبوونەوەی ئاژەڵە نەخۆشەکە.

پێنجەم: بەکارهێنانـی دەرمانە ئازارشکێنەکان لەکۆمەڵەی NSAID وەك Phenylbuta zone ئەنجامی باشی لێکەوتۆتەوە لەکەمکردنەوەی شـەلینی ئاژەڵەکەو دابەزینی پلەی گەرمی و کەمبوونەوەی بری شـلەی جومگـە، هەروەهـا دابەزینـی بری ماددەی پرۆسـتاگلاندین لەشـلەی جومگەدا.

سەرچاوەکان:

1. Radostits,O.M,Gay,C.C,Blood,D.C and Hinchcliff, K.W,(2000) .Veterinary Medicine A text book of the disease of Cattle, sheep, pigs, Goats and Horses.

*کۆلیژی پزیشکی ڤێتێرنەری

زانکۆی سلێمانی.